

AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚ ÉS KÖVETKEZMÉNYEI

ELŐZMÉNYEK

I. NAGYHATALMAK HELYZETE:

1. Nagy-Britannia:

- kontinentális egyensúlyra törekszik (Európában egyik nagyhatalom se legyen túlságosan erős)
- belpolitika: a liberális és a konzervatív párt váltógazdasága azt eredményezi, hogy a polgári állam létrejön (szociális-, egészségügyi –és oktatási területen az állam kedvezményeket biztosít az embereknek)

2. Franciaország:

- III. Napóleon bukása után megalakul a 3. köztársaság
- Céljuk: Németország felett revánsot venni a német egység létrejöttékor elszenvedett vereség miatt és gyarmatokat szerezni (a gyarmatszerzés lesz végül előtérben)

3. Németország:

- Bismarck erős Németországot épít; a császár, I. Vilmos szabad kezet ad neki
- 1888: II. Vilmos lép a német trónra, aki meneszti Bismarckot és átveszi az irányítást
- II. Vilmos célja a gyarmatszerzés

4. Oroszország:

- II. Sándor cár nyugati típusú reformokat vezet be, de az ellenzéke megöli

5. USA:

- Hatalmát tovább növeli Dél-Amerikában, ezt nagy beruházásokkal éri el

II. GYARMATOSÍTÁS:

A gyarmatszerzés a nagyhatalmi politika fontos eszköze. IMPERIALIZMUS = nagyhatalmi politika.

1. Afrika gyarmatosítása:

- A *belső területeket csak későn fedezik fel* az európaiak, mert nehezen tudnak alkalmazkodni az ottani klímához, a folyók zuhatagosak, ami nem teszi lehetővé a hajózást.
- Legnagyobb gyarmattartók:*
 - Franciaország: ÉNY-Afrika
 - Nagy-Britannia: Afrika keleti részén, észak-déli irányban
 - Belgium, Németország, Olaszország.

2. Ázsia:

- Kína* félgymarmati sorba süllyed
- Oroszország déli irányba kezd el hódítani: Indiától északra a britekkel harcolnak, de végül abban egyeznek meg, hogy biztosítják *Afganisztán függetlenségét*
- Dél-keleten Franciaország szerez területeket

III. BALKÁNI KONFLIKTUS:

- A Balkán-fsz. nemzetiségi viszonyai: HETEROGÉN, egy területen is nagyon sok nemzetiség él
Sok nemzetiség él itt: szerb, bosnyák, albán, macedón, bolgár, román, görög, török
- Csonka társadalom: nagyon szűk réteget jelent a nemesség, mert a törökök az uralmuk alatt a saját embereiket tették meg vezetőnek
- Nagyhatalmak ütközőzónája:
OMM, Oroszország: növekvő befolyásuk van a Balkánon
Török Birodalom: visszaszorulóban; uralmuk alól függetlenednek a görögök, szerbek stb.
Nagy-Britannia: a kontinentális egyensúly politikája miatt fontos nekik, hogy a tengerszorosok (Boszporusz és Dardanellák) török kézen maradjanak.

4. Orosz-török háború (1877-1878):

Az oroszok a törökök ellen harcoló szláv népek védelmére hivatkozva támadja meg a törököket. Az orosz győzelem miatt olyan szerződést köt a két ország, amelyben Oroszország nagy területhez jutna a Balkánon.

1878: összeül a berlini kongresszus:

- A nagyhatalmak megakadályozzák, hogy Oroszország túlságosan megerősödjön a Balkánon, és nem engedik, hogy nagy területeket kapjon.
- Az előretörést azzal is ellensúlyozzák, hogy az OMM-nak engedélyezik Bosznia-Hercegovina katona megszállását (OKKUPÁCIÓ)
- Nagy-Britannia megkapja a stratégiai fontos Ciprust.

IV. SZÖVETSÉGI RENDSZEREK KIALAKULÁSA:

Az I. vh. előtt Európában két nagy szövetségi rendszer alakult ki:

1. Központi hatalmak:

- 1873: három császár szövetsége (orosz, osztrák, német)
- 1879: kettős szövetség (német, osztrák). 1878-ban a berlini kongresszuson (lásd Balkán) Oroszország ellen lépnek fel a szövetségesei, ezért felbomlik a három császár szövetsége.
- 1882: hármas szövetség létrejön Olaszország csatlakozásával (olasz, osztrák, német)

2. Antant hatalmak:

- 1893: francia-orosz szerződés. Okai a hármas szövetség létrejötte, és a hagyományos francia-orosz kulturális kapcsolatok.
- 1904: entente cordiale (szívélyes megegyezés). Francia-angol szerződés; innen ered az antant elnevezés.
- 1907: angol-orosz szerződés

AZ I. VH. KITÖRÉSE

I. KATONAI KONFLIKTUSOK A VH. ELŐTT:

1. 1908: az OMM bekebelezi (ANNEKTÁLJA) Bosznia-Hercegovinát, ezzel növeli a befolyását.

2. Balkán háborúk:

Első balkán háború: görög, bolgár, szerb összefogással a törököket szinte teljesen kiszorítják Európából (csak Isztambul marad a kezükön). A győztesek azonban nem tudnak egymással megegyezni.

Második balkán háborúban a győztesek közötti harcokat kihasználva a törökök területeket szereznek vissza. Nem sikerül rendezni a balkáni népek közötti konfliktust.

3. Marokkói válság: II. Vilmos német császár meg akarja akadályozni, hogy Franciaország Marokkót gyarmatosítsa. Emiatt nő a feszültség a két ország között.

II. A HÁBORÚ JELLEGZETESSÉGEI:

1. Villámháborús tervek kudarca: mindenki arra készült, hogy néhány hónap alatt teljes győzelmet arat, de a háború 4 évig elhúzódott. SCHLIEFFEN-terv: németek villámháborús terve:

- A németek Belgiumon keresztül elfoglalják Franciaországot, addig az oroszok keleten nem tudnak mozgósítani.
- A franciák feletti győzelem után az oroszok ellen vonulnak.
- A kudarc okai: nem sikerül Franciaország teljes elfoglalása, és az oroszok a vártnál gyorsabban mozgósítanak.

2. Totális háború: a gazdaság minden területét arra kellett átállítani, hogy a fronton harcoló katonákat élelmiszerrel, ruhával és fegyverrel ellássák. A háttérország átállt a hadigazdaságra.

3. Propaganda és média szerepe nő:

- Az újságok, rádió, szórólapok segítségével próbálták meggyőzni az egyre elégedetlenebb lakosságot a háború folytatásáról.
- Ugyanezeket a módszereket, és a tüntetést alkalmazták az elhúzódozó háborúk miatt megjelenő háborúellenes mozgalmak.

4. Új fegyverek: géppuska, tank, tengeralattjáró, repülő, vegyi fegyverek

5. Állóháború:

- Egymás mögött mélységében többszörösen tagolt (lövész)árokrendszerek vannak.
- A védelmet szöges drótokkal és géppuskával is megerősítik.
- A védekezés sokkal hatékonyabb, mint a támadás, ezért egyik fél sem tud a másik fölé kerekedni. Következménye, hogy nagyon hosszú frontszakaszok alakulnak ki.

III. A SZARAJEVÓI MERÉNYLET:

1914. június: Gavrilo Princip boszniai szerb diák Szarajevóban megöli az osztrák trónörökös, Ferenc Ferdinándot, aki katonai szemlét tartott a városban. Az OMM követeli a szerbektől, hogy szigorúan büntessék meg a merénylet szervezőit, de ők ezt visszautasítják.

1914. július 28.: az OMM hadat üzen Szerbiának. Erre válaszul a szerbeket támogató antant hatalmak és az osztrákok oldalán álló központi hatalmak egymás között hadüzenetet váltanak.

A VH. ESEMÉNYEI

I. AZ ERŐVISZONYOK VÁLTOZÁSA:

1. A háború kitörésekor az antant számbeli fölényben volt, de ezt nem tudták érvényesíteni, mert:

- Az állóháborúban szétagrozódott a frontvonal, és a számbeli fölény nem tudott annyira érvényesülni
- Az antant országok nem tudták jól összehangolni a hadműveleteiket
- A központi hatalmaké volt a kezdeményezés

2. A szövetségi rendszerek változásai:

- **ANTANT:** 1914-ben Szerbia és Japán is csatlakozik
1915-ben Olaszország az ő oldalukon lép be a háborúba, annak ellenére, hogy a központi hatalmak szövetségese volt. (Az antant országok többet ígértek nekik.)
1916-ban csatlakozik Románia.
1917-ben az USA lép be a háborúba. Ez fogja az erőviszonyokat annyira eltolni az antant javára, hogy rövidesen a központi hatalmak békére kényszerülnek.
1918-ban kilép a háborúból Oroszország és Románia.
- **KÖZPONTI HATALMAK:** 1914 októberében Törökország csatlakozik, míg Olaszország nem lép be a háborúba.
1915-ben Bulgária csatlakozik hozzájuk.

II. HADI ESEMÉNYEK:

1. 1914

- Nyugati front:* németek a Schlieffen-terv alapján Belgiumon keresztül lerohanják Franciaországot. Szeptember elején a Marne folyónál a franciák megállítják a németeket. Ezután elkezdődik a „versenyfutás a tengerhez”: egymás állásait megkerülve támadnak, így Svájcától az Északi-tengerig tartó frontvonal alakul ki. Kialakul az állóháború.
- Keleti front:* oroszok a vártnál gyorsabban mozgósítanak, így csapatokat kell átküldeni a nyugati frontról. Tannenbergnél és a Mazuri-tavaknál német győzelem, Galíciában az osztrák-magyar csapatok sikerei. Itt is kialakul az állóháború.
- Erőviszonyok:*
 - az olaszok nem lépnek be a háborúba
 - Japán az antant oldalán harcol
 - Törökország a központi hatalmak oldalán lép be (segíti az oroszok elleni harcot)

2. 1915a. *A központi hatalmak fölénye érvényesül*b. *Erőviszonyok:*

- Bulgária: a központi hatalmak oldalán lép be. Balkánon erősödik a központi hatalmak.
- Olaszország: antant oldalán lép be (a világháború előtti szerződésekkel ellentétben!). Az OMM ezért egy újabb frontot nyit meg Olaszországgal szemben.

3. 1916a. *Nyugati front:*

- Február és december között Verdunnél harcolnak (verduni vérszivattyú), 1 millió áldozat (halott vagy sebesült)
- Június és november között Somme folyónál harcolnak. Itt vetnek be először tankokat („gépek csatája”); 1 millió áldozat.

b. *Erőviszonyok:*

- Románia az antant oldalán lép be.

4. 1917a. *Erőviszonyok:*

- USA az antant oldalán lép be. Így az antant egyértelmű erőfölénybe kerül.
- Oroszországban február 23-án forradalom tört ki. A bolsevikok veszik át a hatalmat, és Kerenszkij vezetésével elindítják az utolsó nagy támadást. Közben elindulnak a béketárgyalások, és az év végére megkötött fegyverszünettel megszűnik a keleti front.

5. 1918a. A központi hatalmak minden erejüket a nyugati és az olasz fronton összpontosítják, de az antant hatalmak fölénye lassan érvényesül. *Központi hatalmak egymás után kéri a békét.*

AZ I. VH-T LEZÁRÓ BÉKÉK

I. BÉKETERV:

Wilson (amerikai elnök) 14 pontban foglalja össze a háború utáni rendezés elveit:

- Minden nemzetnek biztosítani kell, hogy saját nemzetállamán belül éljenek (nemzeti önrendelkezés érvényesítése)
- A kisebbségeket törvényekkel védeni kell
- Létre kell hozni egy nemzetközi szervezetet a béke biztosítására (Nemzetek Szövetsége=Népszövetség)

II. GYŐZTESEK:

A győztes hatalmak 1919 januárjában Párizs környékén ültek össze tárgyalni (Párizs környéki békék).

1. Célok:

- a. Németek meggyengítése, hogy ne indíthassanak újabb háborút
- b. OMM felosztása: a háború kitörésekor ez nem volt cél, de a háború alatt:
 - i. Az antant a háborúba való belépéskor területeket ígért leendő szövetségeseinek (Románia, Olaszó.)
 - ii. Az emigrációban (Párizs, London) tevékenykedő nemzetiségi politikusok hatékonyan tudják felhívni a figyelmet arra, hogy nekik is joguk van a saját nemzetállamra
 - iii. Az OMM felbomlásával nem lehet Németországnak erős szövetségese, és a létrejött új országok az antant hatalmakat fogják támogatni.

2. Tagok:

- *Lloyd George: Nagy-Britannia* (meghatározó szerep)
- *Clemenceau: Franciaország* (meghatározó szerep)
- *Orlando: Olaszország*
- *Wilson: USA*; ő egy idő után elhagyja a tárgyalásokat, és az USA nem szól bele a békébe

III. VESZTESEK:

1. Magukra kell vállalniuk a *háborús felelősséget*
2. *Jóvátételt* kell fizetniük
3. Teljesíteniük kell a *katonai feltételeket* (haderő korlátozása, flotta leszerelése, nem lehet általános hadikötelezettség)

IV. MEGKÖTÖTT BÉKÉK:

1. Németországgal (1919. június-Versailles):
 - a. Elveszíti Elzász-Lotharingiát, keleti területek egy részét
 - b. Rajna-vidék: demilitarizált terület (nem lehetnek itt katonák)
 - c. Saar-vidék: 15 év múlva népszavazással döntenek a hovatartozásáról
 - d. Tilos az ANSCHLUSS (Németország és Ausztria egyesülése)
2. Ausztriával (1919. szeptember):
 - a. Megszűnik az OMM
 - b. Elveszíti a cseh és a morva területeket, Dél-Tirolt
 - c. Megkapja Magyarországtól Burgenlandot
 - d. Tilos az Anschluss
3. Bulgária (1919. november):
 - a. Elveszíti a szerb határmenti területeket
4. Magyarország (1920. június 4.)
5. Törökország (1920. augusztus):
 - a. Elveszíti az arab területek egy részét, és európai területeinek nagy részét
 - b. A béke ellen Kemál (Atatürk) vezetésével fellázadnak, és újabb békében 1923-ban kapnak vissza területeket.

MAGYARORSZÁG AZ I. VH-BAN

I. HÁBORÚBA VALÓ BELÉPÉS ÉS RÉSZVÉTEL:

1. Belépés: Tisza István miniszterelnök német és a magyar katonai vezetők nyomására küld magyar csapatokat a keleti frontra
2. Részvétel: kezdetben a gazdaság fejlődik a háborús termelés miatt, később be kell vezetni a jegyrendszert, egyre több a sztrájk, és felerősödik a békemozgalom (vezetője: Károlyi Mihály)

II. ŐSZIRÓZSÁS FORRADALOM:

1. OMM szétesése: 1918-ban a Monarchia föderációvá alakult. A nemzetiségek számára ez kevés, önálló nemzetállamokat akartak, ezért Nemzeti tanácsokat hoztak létre.
2. 1918. október 24.: megalakul a Magyar Nemzeti Tanács, akik Károlyi Mihályt akarják miniszterelnöknek. IV. Károly császár nem akarja kinevezni.
3. 1918. október 30-31-én: magyar katonák elfoglalják Budapestet, alapjukba őszirózsát tűztek (Őszirózsás forradalom). Erre válaszul az uralkodó nevében József főherceg kinevezi Károlyit.
4. Károlyi-kormány:
 - a. Sikeres belpolitika
 - b. Külpolitika: az antant hatalmak egyre nagyobb terület kiürítését követelik Magyarországtól
 - 1919. március 20.: Vix-jegyzékben követeli az antant a Debrecen-Gyula vonal kiürítését
 - 1919. március 21.: a Magyarországi Szocialista Párt vezetője, Kun Béla bejelenti a kommunista hatalomátvételt

III. TANÁCSKÖZTÁRSASÁG:

1. Belpolitika: szovjet mintára elkezdik a téeszek kialakítását, gyárakat zárnak be.
2. Külpolitika:
 - Visszaautasítják a Vix-jegyzéket, erre a románok és a csehek megtámadják Magyarországot
 - 1919. május-júniusban a cseheket sikerül kiszorítani a Felvidék nagy részéről, de a románok elleni támadás összeomlik.
 - 1919. augusztus 1.: a kormányzótanács lemond

A TRIANONI BÉKEDIKTÁTUM

I. A SZERZŐDÉS MEGKÖTÉSE

1. Román bevonulás:
1919. augusztus 4.: a román hadsereg bevonul Budapestre, majd elfoglalják a Dunántúl északkeleti részét. A csapatok megkezdik az ország kirablását (gyárak leszerelése, termény elvétele)
Probléma: nincs olyan kormány, amely tudna harcolni a románok ellen
2. Ellenforradalom:
A Tanácsköztársaság ellen alakul az ellenforradalmi kormány: Károlyi Gyula a miniszterelnök (ennek volt a hadügyminisztere Horthy Miklós). Horthy a Nemzeti Hadsereg vezetője, aki függetleníti magát az ellenforradalmi kormánytól.
3. Koalíciós kormány:
Az antant érdeke, hogy olyan kormány legyen Magyarországon, amely képes önálló kül- és belpolitikát folytatni.
George Clerk: antant Magyarországra küldi, aki 1919. októberben tárgyalni kezd
Eredmények:
 - átmeneti koalíciót hoz létre, amit elismer Horthy Miklós (azért fontos, mert a hadsereg támogatását megkapja, és van esély a belpolitikai viszályok rendezésére)
 - románok visszavonulnak a Tisza vonala mögé
4. Horthy hatalomra kerülése:
 - *1919. november 16.:* Horthy Miklós bevonul Budapestre
 - *1919. november 24.:* megalakul Huszár Károly koalíciós kormánya
 Ezt a kormányt az antant is elismeri, és 1920 elején választásokat tartanak. Így van Magyarországon parlament és kormány is.
1920. március 1.: Az országgyűlés megválasztja kormányzónak Horthy Miklóst. Magyarország államformája király nélküli alkotmányos királyság.
 - A belpolitika rendezése után a magyar kormány aláírja a versaillesi Trianon palotában a rá vonatkozó békét (*1920. június 4.*)

II. A SZERZŐDÉS JELLEMZŐI

1. Aláírás körülményei: 1920 elején utazik a békeküldöttség a tárgyalásokra (pl.: Bethlen István, Apponyi Albert, Teleki Pál).
 Tudományos érvekkel és a wilsoni 14 pontra hivatkozva próbálják bizonyítani a történelmi Magyarország egységének fontosságát. Érveiket nem veszik figyelembe a győztesek.
2. Alapadatok:
 Magyarország területe 282 000 km²-ről 93 000 km²-re csökken (72 %-os veszteség)
 Magyarország lakossága 18,2 millióról 7,6 millióra csökken (62 %-os veszteség)
3. Területek:
 Csehszlovákia: Felvidék, Csallóköz, Kárpátalja
 Románia: Erdély, Székelyföld, Tiszántúl és Bánság keleti része
 Szerb-Horvát-Szlovén Királyság: Bánság nyugati része, Bácska, Dél-Baranya, Muraköz, Horvátország
 Ausztria: Burgenland
 Olaszország: Fiume
 Lengyelország: néhány település Észak-Magyarországon

4. Katonai előírások: nem lehet általános hadkötelezettség és modern fegyverzet; hadsereg maximális létszáma 35 000 fő

III. TRIANON KÖVETKEZMÉNYEI

1. Természetföldrajzi változások:
 - Medencefenéki állam: vízgazdálkodásban, árvízvédelemben kiszolgáltatott
 - Nehezen védhető országhatár (kevés a természetes határ)
 - Alföldi területek aránya magas; erdőségek elcsatolása
 - Hegységek elvesztésével kevés az ásványkincs
2. Településföldrajzi változások:
 - 63 vármegye közül 10 maradt érintetlenül, a többit vagy teljesen, vagy részben elcsatolták
 - *Megnő a népsűrűség* (ritkábban lakott területeket csatolják el)
 - *Budapest súlya* nagyon felértékelődik (elcsatolták azokat a városokat, amelyek ellensúlyozták Budapest vezető helyzetét)
 - *Vonzáskörzeteket és központokat* veszít el az ország (ezzel elvágják a hagyományos kereskedelmi-gazdasági kapcsolatokat)
3. Gazdasági változások: a gazdaság szerkezete aránytalanná vált
 - *Mezőgazdaság*:
A szántóföldek aránya magas, így tovább erősödik a mezőgazdasági jelleg.
 - *Ipar*:
 - Elvesznek a nyersanyagforrások, de a feldolgozóipar megmarad, így a feldolgozó kapacitás nélkül marad
 - Részekre tagolják az egységes piacot
 - a termelés minden ágazatban visszaesett:
 - élelmiszeripar elveszíti a biztos exportterületeit
 - a malomipari kapacitás Budapesten kihasználatlan marad
 - a nehézipar egyes ágazatai (pl. vasúti gépgyártás) túlméretezettek
 - *Közlekedés*:
 - A Budapest központú vasútvonalakat keresztező transzverzális vasútvonalakat elcsatolják. Így a peremterületeken sokkal nehezebb a közlekedés.
 - A határok közötti kapcsolatot jelentő vasutak egy részét felszedik
 - *Kereskedelem*:
 - Az új országok önellátásra (autarkia) törekedtek, nemkívánatos volt a magyar áru
 - Újra kellene építeni a kapcsolatokat ellenséges országokkal
 - A nyersanyagok elvesztése miatt az ipar jelentős importra szorult
4. A népesség változása:
 - *Elcsatolt területek magyar lakossága*:
 - Létszámuk:
 - Romániához 1,6 millió fő; Csehszlovákiához 1 millió fő; Szerb-Horvát-Szlovén Királysághoz 550 000 fő; Ausztriához 25 000 fő került
 - Területi elhelyezkedésük: főleg a határmenti sávban + Székelyföld
 - Helyzetük: kisebbségvédelmi szerződést írnak alá az új államok, de azt a gyakorlatban nem vagy csak részben érvényesítik
 - Választókerületeket úgy alakították, hogy a magyarok aránya kicsi legyen, és ne alakíthasson önkormányzatot
 - Rendeletekkel korlátozzák a magyar nyelv használatát
 - Felszámolják a magyar iskolákat
 - *Menekültek*:
 - A romló körülmények miatt sokan Magyarországra menekülnek az elcsatolt területekről
 - Nekik Magyarországon nem tudnak megfelelő szállást, munkát biztosítani, ezért többségük vagonokban él
 - Ahogy javul Magyarország helyzete, sikerül rendezni a menekültek problémáit

- *Magyarország népessége:*
 - Lecsökkent 10 %-ra a magyarországi nemzetiségek aránya
 - Ezzel együtt a vallási felekezeti összetétel is módosult (ortodoxok és görög katolikusok aránya csökkent jelentősen)

IV. REVÍZIÓ

A hazai politikai erők mindannyian elutasították a trianoni békeszerződést. (nem jogi értelemben, mert ebbe a kényszerhelyzetbe került az ország).

Legfontosabb feladat a REVÍZIÓ= béke felülvizsgálata.